

SHIRINOVA Feruza Atxamovna
O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi
Chet tillari kafedrasida katta o'qituvchisi, PhD

NOFILOLOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINING CHET TILINI O'RGANISHLARIDA ARALASH TA'LIMNING IMKONIYATLARI

OPPORTUNITIES OF BLENDED LEARNING IN THE LEARNING FOREIGN LANGUAGE FOR NON-PHILOLOGICAL COURSE STUDENTS

ВОЗМОЖНОСТИ СМЕШАННОЙ ОБРАЗОВАНИИ СТУДЕНТОВ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ НАПРАВЛЕНИЙ ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Annotatsiya. Mazkur maqolada nofilologik ta'lim yo'nalishidagi talabalarining mustaqil faoliyatining tashkillashtirishda pedagogik sharoitlarni inobatga olgan holda aralash ta'lim muhitini yaratish bilan ta'lim samaradorligini oshishi va talabalarining ingliz tilini o'rganishlariga keng imkoniyatlar ochib beradi. Talabalarining ingliz tilini o'rganishlaridagi mustaqil o'quv-biluv faoliyatini rivojlantirishda to'g'ri tashkillashtirilgan aralash ta'lim muhitining imkoniyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: aralash ta'lim, mustaqil o'quv-biluv faoliyat, uzluksiz ta'lim, masofaviy ta'lim, intensiv ishlash, individuallashtirilgan yondashuv, umumsahaviy, autentik, differentsial-ijodiy, integrativ faoliyat.

Аннотация. В данной статье обсуждается необходимость повышения эффективности образования путем создания инновационной среды, с учетом педагогических условий организации самостоятельной деятельности студентов высших учебных заведений и инновационного подхода к изучению иностранных языков у студентов нефилологических вузов. Смешанное обучение служит ключевым инструментом в развитии самостоятельной учебной деятельности студентов в изучении области английского языка.

Ключевые слова: смешанное обучение, самостоятельная учебная деятельность,

непрерывное образование, дистанционное обучение, интенсивная работа, индивидуальный подход, специфический, аутентичное, дифференцированно креативные, интегративная деятельность.

Annotation: The main purpose of this article is described some samples for organizing students independent learning in pedagogical circumstances, it is also mentioned to increase educational efficiency and motivate students learning English which related to their profession with forming innovative atmosphere. Blended learning plays an important role to improve learning English independently for the non-philological students.

Keywords: blended learning, independent-educational activity, continuing education, distance education, intensive work, individual approach, specific, authentic, differential creative, integrative-activity.

KIRISH

Ma'lumki, bugungi kunda rivojlanayotgan mamalakatlarning dunyo bozoriga chiqishi va ijtimoiy-iqtisodiy aloqalarning yaxshilanishi, xalqaro munosabatlarning faollashishi kadrlarning saviyasi va mahoratiga ham bog'liq. Biroq turli sohalar bo'yicha mutaxassislarni tayyorlashda nofillologik ta'lim yo'nalishi bitiruvchilari mutaxassislik fanlaridan yetarli bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'lganlari holda ulardagi chet tilini bilish darajalarining pastligi mamlakatning ichki va tashqi infratuzilmalarini rivojlantirishda katta to'siq bo'layotgani kuzatilmoqda. Xususan, nofillologik ta'lim yo'nalishi talabalarining til ko'nikmalari darajasi bu talablarga to'liq javob beradi deya olmaymiz. Turli soha mutaxassislarning jahon bozoriga chiqishini qiyinlashtiradigan omillardan biri ularning sahaviy chet tilini bilish darajasining pastligidir.

MAVZUNING DOLZARBLIGI

Nofilologik talim yo'nalishi moassasalari birinchi bosqich talabalarining chet tilidan bilim darazhasi nutq faoliyat turlari bo'yicha ta'hlil qilinganda aksariyatining chet tili bilish darajasi A1 va A2 oralig'iga mos kelishini ko'rsatmoqda. Bu holat ingliz tilidan turli bilim darajasiga ega bo'lgan talabalarni yagona bitta davlat dasturi asosida o'qitishda kattagina muammo hosil qilib, nofillologik ta'lim muassasalardagi kasbiy-sahaviy yo'nalishlarning xilma-xilligi ular uchun alohida yondashilgan darsliklar va o'quv-qo'llanmalarni ishlab chiqish masalasini ham o'rta qo'yimoqda.

Darslik va o'quv-qo'llanmalarni shakllantirishda turli yo'nalishlarning kasbiy-sohaviy, ijtimoiy yangilanishlarni, talabalarining ehtiyojlarini, bilim darajalarini va buyurmachining talablarini ham e'tiborga olish taqozo etiladi. Biroq nofilologik yo'nalishlarda ingliz tilidan ajratilgan soatning yetarli emasligi bu o'rinda mustaqil ta'lim uchun ajratilgan soatlardan, eng kamxarj hisoblanadigan masofaviy ta'limdan unumli foydalanish kerakligini ko'rsatmoqda. Shu bois masofaviy ta'lim va an'anaviy ta'lim tizimi shakllarini birgalikda qo'llash usullarini ishlab chiqish pedagogikaning asosiy mazmun-mohiyatiga, masofaviy ta'lim vositasida talabalarining mustaqil o'quv-biluv faoliyatini tashkil etish esa pedagogik zaruratga aylandi.

Nofilologik ta'lim yo'nalishlarda ingliz tilini bilish darajasi turlicha bo'lgan talabalarining tahsil olishi chet tili mashg'ulotlarni differentsiallashgan, individuallashtirgan, korporativ (jamoaviy) va kollektiv (juft) ta'lim tamoyillariga asoslanib tashkil qilish, talabalarining mustaqil o'quv-biluv faoliyatiga ham shunday yondashishni taqozo etadi. Bunday vaziyatda pedagog ta'limga individuallashtirgan yondashuv asosida talabalar darajalarini uzluksiz va intensiv ishlash orqali tenglashtirib borishi kerak bo'ladi.

Shuni ham qayd etish kerakki, talabalarining o'zaro fikr almashinishi ularning bahamjihatlik, birdamlik, bir-biridan o'rganish, bir-birini qo'llab-quvvatlash xislatlarini ham tarbiyalaydi. O'zaro fikr almashinish jarayonida talabalar pedagog bergan ma'lumotlarni to'plash barobarida boshqalarning yangi fikr va g'oyalaridan foydalanish imkoniyatiga ega ham bo'ladi. Shu jarayon ularning sohalari bo'yicha hosil qilgan mustaqil fikrlarini tahlil qilish qobiliyatlari ham o'sib boradi. Biroq bunda talabalarining o'zaro va o'qituvchilar bilan hamkorligi bir muncha chegaralangan bo'ladi. Demak, masofali ta'limning ham o'ziga xos qiyinchiliklari, salbiy tomonlari bor. O'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro muloqot, bilim va ko'nikmalarni amalda namoyon qilish, motivatsiya, raqobat kabi jihatlarning shakllanishida an'anaviy ta'limning imkoniyatlari katta ekanligi ham ko'rindi.

METODOLOGIK O'RGANISH

Ayni vaqtda masofaviy ta'limning istiqboli va

samaradorligi internet tarmoqlariga bog'liq bo'lib, uning sekin ishlashi masofaviy ta'limning barcha imkoniyatlaridan to'liq foydalanishga to'sqinlik qiladi. Hatto ba'zi hollarda o'qituvchilarning o'zlari masofadan turib o'qitish deganda faqat o'z ma'ruzalarini yoki testlarini internet tarmog'iga qo'yilsa yetarli deb tushundilar. Shu bois onlayn rejimga to'liq o'tish ta'lim sifatiga kadrlarni sifatli tayyorlashga biroz putur yetkazdi.

An'anaviy ta'limda talabalarining auditoriyadan tashqarida mustaqil ishlashlari talab darajasida emasligi, uning nazorati to'g'ri va ob'ektiv olib borilmagani talabalar tomonidan ham e'tirof etildi [1]. Shu tufayli ilg'or mamlakatlarning ta'lim muassasalari ham aralash ta'lim - Hybrid Educationni tanladilar.

Mamlakatimizda oliy ta'lim muassasalarida sirtqi bo'limlar, xodimlarning malakasini oshirish kurslari va eksternat usulida ta'lim oluvchilar uchun onlayn ta'lim tanlandi, kunduzgi ta'limda esa faqatgina mustaqil ta'lim masofadan ishlashga qulay ekanligi ko'rindi. Ayni vaqtda shart-sharoit natijasida yuzaga kelgan vaziyat ta'lim jarayonini isloh qilishga, pedagoglarning ham, talabalarining ham ta'lim jarayoniga munosabatini tubdan o'zgartirishga olib kelmoqda. Doim parda ortida qolib ketayotgan mustaqil ta'lim olish, egallanayotgan bilimlarga ijodiy yondashish, talabalarining har biri bilan individual ishlash majburiy holatga o'tib, ta'lim jarayonining asosiy tamoyiliga aylandi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Nari Kim ta'kidlaganidek, an'anaviy ta'limni onlayn ta'lim bilan aralash olib borilishining sezilarli ta'siri shundaki, ko'plab onlayn kurslar talabalar jamoaning bir qismi sifatida ishlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan va taqdimot, loyihalar, muammoli vaziyatlar, hisobotlar, munozaralar kabi vazifalarni bajarishlari orqali jamoaviy baholanishni ham o'z ichiga oladi [2, 171].

Aralash ta'lim vositasida o'qituvchi dars jarayonida ulgurilmayotgan materiallarni bir qismini talabalarga mustaqil ish sifatida bajartirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu jarayon talabalar bilan individual ishlashni taqozo etilishi, aynan chet tili bilimi va til ko'nikmalari darajasi past bo'lgan talabalar bilan alohida ishlash, ularga

qaysi til ko'nikmasi bo'shroq bo'lsa, shular ustida ishlashga doir topshiriqlar berish imkoniyati ham yuzaga keladi.

Cem Balcikanli ham ko'plab ilmiy izlanishlar yakka/juft holatida ishlatish orqali talabalarni o'quv materiallaridan foydalanishga jalb qilish, turli yondashuvlar orqali auditoriya mashg'ulotlari va uy vazifalarining xilma-hilligi ta'minlashga, talabalarda mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirishni yuzaga keltirishini ta'kidlaydi [3, 142]. Demak, bunday vaziyatda mustaqil ishlarning salmog'i ortib va tobora individuallashtirib boradi. Albatta, bu talabalarda ham ta'lim olishga intilishni, qiziqishni oshiradi. O'qituvchi bilan yakkama-yakka muloqotga kirishish, o'ziga nisbatan alohida e'tiborni his qilish talabani ruhan ko'taradi va ulardagi ichki motivlarni ishga tushiradi.

I.A.Popova fikricha, nofilologik yo'nalishdagi muassasalarda ingliz tili o'qitishning o'ziga xos xususiyati, maxsus sohaviy maqsadlarni maksimal darajada hisobga olishning sohaviy tushuncha va terminlar, ularning leksik-sintaktik va grammatik xususiyatlari, muayyan professional maqsad va vazifalarga yo'naltirilgan og'zaki va yozma tekstlari, vaziyatli topshiriqlar beriladi. Zamonaviy kasbiy muammolar va ularni amaliy hal qilish usullarini aks ettiradigan mavzular shunga mos tanlangan grammatik materiallarga asoslanishi, shu bilan birga chet el vakillari bilan yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muloqot holatlarni e'tiborga olishi zarur [4, 67].

Nofilologik yo'nalishda talabalarining mustaqil ishlarini tashkillashtirishda fanlararo aloqadorlikni e'tiborga olish maqsadga muvofiq. Xususan, xorijiy til fanini mutaxassislik fanlar hisoblangan farmakognoziya, farmatsevtik kimyo, dori turlari texnologiyasi va ijtimoiy fanlar bilan integratsiyalash talabalarda til o'rganishga bo'lgan motivni uyg'otadi [5, 121]. Talaba motivatsiyasidagi bunday o'sishlar ayniqsa taqdimotlarni tayyorlashda va talabaning guruhlarda ishlash holatida sezilarli bo'ladi. Birgalikda olib borilgan ijodkorlik faoliyati talabalarni birlashtiradi va raqobat sharoitida hamkorlikda ishlashga o'rgatadi. Shuningdek, bu talabalarining katta auditoriya oldida nutq so'zlash, kishilarga o'zlarining fikr-mulohazalarini yoki tanqidiy qarashlarini bildira olish layoqatini ham rivojlantiradi. Ayniqsa, ingliz tilida nutq so'zlashda o'ziga bo'lgan ishonchning mustahkamlanishiga olib keladi. Albatta, bunday talabalar chet tilidan

sayoz bilimga ega bo'lgan 1-bosqich talabalari uchun qiyinchilik tug'diradi. Masalan, 1-bosqich talabalari uchun yangi ma'lumotlarni to'plash agar ona tilida bo'lsa qiyin bo'lmasligi mumkin, lekin chet tilida ma'lumotlarni to'plash va ularni tahlil qilish qiyinlik qiladi va ayni vaqtda fanga bo'lgan motivatsiyani ham sustlashtiradi.

Nofilologik yo'nalishda talabalarining mustaqil ishlarini tashkillashtirishda fanlararo aloqadorlikni e'tiborga olish maqsadga muvofiq. Masalan, tibbiyot-farmatsevtika xorijiy til fanini mutaxassislik fanlar hisoblangan farmakognoziya, farmatsevtik kimyo, dori turlari texnologiyasi va ijtimoiy fanlar bilan integratsiyalash talabalarda til o'rganishga bo'lgan motivni uyg'otadi. Mustaqil ishlarni tashkil qilishda esa hayotiy misollar bilan boyitilgan autentik materiallardan foydalanish, mustaqil ishlash uchun talabalarda boshlang'ich ko'nikmalarni shakllantirish dastlabki muhim masalalardan hisoblanadi. Keyingi o'rinda esa talabalarni hamkorlikda ishlashga o'rgatish, ishlab chiqarish muhiti bilan tanishtirish, ijtimoiy-sohaviy mavzularda jamoaviy rolli o'yinlarni namoyish qilish, shifoxona, dorixona, zavod va tashkilotlarga borib intervyular tayyorlash samarali bo'ladi. Tibbiyot-farmatsevtika talabalaridagi bunday mustaqil faoliyatning shakllanishi ingliz tilini samarali o'rganishlari bilan birga ularning kasbiy kompetentligini shakllanib borishiga ham yordam beradi.

Insonning ta'lim sohasidagi imkoniyatlarini yanada kengaytirib yuborgan masofaviy ta'lim tizimini rivojlantirish va ta'limni tubdan isloh qilish maqsadida ko'plab ilmiy-amaliy ishlar olib borilmoqda. I.V. Sokolova fikricha, masofaviy ta'lim insonning tahsil olishi va ma'lumot olish huquqini amalga oshirish uchun ishlab chiqilgan bo'lib, yetakchi universitetlar, institutlar, malaka oshirish markazlari, qo'shimcha ta'lim markazlari va boshqa o'quv muassasalarining ilmiy va ta'lim salohiyatidan yanada faol foydalanish orqali ta'lim olish uchun keng imkoniyatlar bilan ta'minlaydi. Masofaviy ta'lim nazariy darslar sonini qisqartirishga va materialni mustaqil o'zlashtirishga e'tiborni kuchaytirish orqali o'quvchini shaxs sifatida rivojlanishi uchun qulay sharoitlar yaratilishiga olib keladi. Masofaviy mashg'ulotlar ta'lim oluvchilarning yangi muhitga tez o'rganish, masofada turib bir-biri bilan o'zaro aloqaga kirishish, vazifalarni intensiv bajarish,

o'rganilmagan materiallarni o'rganish, o'z qiziqish doirasini cheklamasdan yangi sohalar bo'yicha ham o'z bilimini oshirib borishga yetarli shart-sharoit yaratib beradi [6, 98; 134].

NATIJALAR TAHLILI

Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim olayotgan talabalar uchun har semestr yakunida o'tilgan fanlar yuzasidan beriladigan mustaqil ishlarning tashkiliy jihatlariga o'zgartirishlar kiritib borish davr talabi hisoblanadi. Xususan, tibbiyot-farmatsevtika yo'nalishida ingliz tilini o'qitishda talabalarning mustaqil o'quv-biluv faoliyatini masofaviy ta'lim vositasida loyihalashtirishda talabalarning bilim darajasini ko'tarishga qaratilgan zamonaviy metodik kontseptsiyalar, o'qituvchining yaratuvchan va ijodkorligini namoyon qilishga imkon beruvchi, talabalarning qiziqishlarini inobatga oluvchi, autentik materiallar bilan boyitilgan metodik tavsiyalar asos bo'lib xizmat qildi. Ta'limda bunday masofaviy ta'lim platformalaridan foydalanish nofilologik oliy ta'lim muassasalari talabalarida ingliz tilini shaxsiy-sohaviy maqsadlarda egallab, kelajakda o'z bilim, ko'nikma va malakalarini nutq faoliyatining barcha turlarini faol qo'llagan holda o'z sohalarida yetuk mutaxassis ekanliklarini namoyon qila oladilar.

Tadqiqotimiz jarayonida talabalarni ingliz tilidagi sohaviy terminologiya bilan chuqurroq tanishtirish sohalariga taalluqli bo'lgan terminlarni yozma va og'zaki nutq jarayonlarda to'g'ri qo'llay olishlari talabalaridagi sohaviy leksikani boyishiga yordam berdi.

XULOSA

Mustaqil ta'limning samaradorligini oshirish uchun avvalo mustaqil ta'lim soatlarini axborotlashtirish va didaktik loyihalash va uning metodik ta'minotini ishlab chiqish kerak. Bunda loyihani tuzishda qaysi o'rinda qanday bilim egallanishi, bu jarayonda didaktikaning qaysi qonun-qoida va tamoyiliga amal qilinishi, o'quv jarayonida qaysi dars turi va bosqichlari, qanday usullar, axborot texnologiyalari va didaktik materiallardan foydalanilishi aks ettirilishi kerak bo'ladi. Loyihalashning asosiy maqsadi talabaga tayyor bilimlarni emas, ammo bilimlarni muvaffaqiyatli egallash va boyitib borish uchun

pedagogik sharoit yaratilib berishdir. Ammo ushbu shart-sharoitlar didaktik shakllantirilgan, uning dizayni uchun mohirona yondashuv qo'llanilgan, ta'lim, fan va ishlab chiqarishning axborot texnologiyalari bilan integratsiyalashuvi ta'minlangan bo'lsagina kerakli natijani beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Kuz.uz сайти. <https://islaminstitut.uz/18202>
2. Nari Kim. Assessment in Online Distance Education: A Comparison of three online Programs at a University. / J. General and Professional Education. –№ 9. –USA, 2008. –171 p.
3. Balcikanli. Learner autonomy in language learning: student teachers' beliefs / Ж. Academic Research. – №56. –Австралия, 2010. –142 p.
4. Попова И.А. Обучение иноязычному профессионально ориентированному чтению студентов-медиков: На материале английского языка: кан.пед.наук...дисс.: –Волгоград., 2005. –67 с.
5. Батунова И.В. Процесс обучения иностранному(английскому) языку в неязыковых вузах: кан.пед.наук...дисс.: –Красноярск. 2017. – 121 с.
6. Соколова И.В. Проектирование дистанционного курса в оболочке Moodle для школьников, интересующихся математикой / Ж. Знание. Понимание. Умение. –№7. – М., 2018.

MAXKAMOV Anvarjon Abdujabborovich
O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi
Zamonaviy axborot-kommunikatsiya
texnologiyalari kafedrası PhD

JUMAYEV Turdali Sanijonovich
O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi
Zamonaviy axborot-kommunikatsiya
texnologiyalari kafedrası PhD

BOQIYEV Ilhomjon Rustamjon o'g'li
O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi
Zamonaviy axborot-kommunikatsiya
texnologiyalari kafedrası magistranti

TARMOQDAGI NOQONUNIY HARAKATLARNI ANIQLASHDA PORTLARNI SKANERLASH

PORT SCANNING TO DETECT ILLEGAL ACTIVITIES ON THE NETWORK

СКАНИРОВАНИЕ ПОРТОВ ДЛЯ ОБНАРУЖЕНИЯ НЕЗАКОННЫХ ДЕЙСТВИЙ В СЕТИ

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarmoqdagi noqonuniy harakatlarni aniqlashda portlarni skanerlash haqida so'z yuritiladi. Portlarni skanerlash hamda turli xil ping lar berish va shu bilan bir qatorda protakollarning o'rni ko'rsatib beriladi. Bu usullar orqali portlarning holatini va unga bo'layotgan hujumlarni aniqlash, ularni nazorat qilish va choralar ko'rish mumkin. Portlarni skaner qilishda turli xil protokollarning ham o'rni yuqori hisoblanadi. ICMP-Internetni boshqarish xabar protokoli ulardan biri hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Tarmoq, filter, metodlar, noqonuniy harakatlar, zararli dasturlar, internet, trafik, xavfsizlik devori.

Аннотация: В этой статье обсуждается сканирование портов для обнаружения незаконной сетевой активности. Показано сканирование портов и различные пинги, а также роль протоколов. С помощью этих методов можно определять состояние портов и атаки на них, контролировать их и принимать меры. Различные протоколы также играют роль в сканировании портов. ICMP-Internet Control Message Protocol - один из них.

Ключевые слова: Сеть, фильтр, методы, противоправные действия, вредоносные программы, интернет, трафик, брандмауэр.

Abstract: This article discusses port scanning to detect illegal network activity. Port scanning and various pings, as well as the role of protocols are shown. Through these methods, it is possible to determine the status of ports and attacks on them, control them and take measures. Various protocols also play a role in port scanning. ICMP-Internet Control Message Protocol is one of them.

Keywords: Network, filter, methods, illegal activities, malicious programs, internet, traffic, firewall.

KIRISH

Bugungi kunda dunyoda deyarli har kuni yangi texnologiyar yaratilmoqda va tanishtirib borilmoqda. Texnologiyalarning rivojlanishi o'z navbatida tarmoq trafiklarida bo'ladigan turli xil noqonuniy harakatlarga yo'l ochmoqda. Axborot xavfsizligida tarmoq texnologiyalari rivojlanib undagi noqonuniy harakatlarni aniqlash metodlari ham ko'payib bormoqda. Bunga sabab, hujumlarning turlari ortib bormoqda. Shu kabi hujumlarni bartaraf etish uchun har bir portlarni skaner qilib undagi ma'lumotlarni filtirlab, kerakli ma'lumotlarni qabul qilish, notanish bo'lgan ma'lumotlarni olib uni tekshirish, so'ngra, uning ustida amaliyot bajarish amalga oshiriladi. Axborotlarni butunligini saqlash uchun eng avvalo ushbu axborotga olib boradigan yo'llarni himoya qilish kerak. Bu yo'llar tarmoq orqali, xodimlar orqali va turli xil tomonlardan o'tishi mumkin [1, 2]. Tarmoqdan keladigan hujumlardan himoya qilish uchun kirib kelayotgan ma'lumotlarni filterlar orqali o'tkazish zarur. Bu jarayonlarni portlarni skaner qilish orqali zaifliklarni aniqlash va turli xil harakatlarni amalga oshirgan holda xavfsizligini ta'minlash zarur.

ASOSIY QISM

Portni skanerlash tarmoqdagi qaysi portlar ochiq ekanligini va ma'lumotlarni qabul qilish yoki yuborish mumkinligini aniqlash usulidir. Bu, shuningdek, hostdagi ma'lum portlarga paketlarni yuborish va zaifliklarni aniqlash uchun javoblarni tahlil qilish jarayonidir. Portni skanerlashda tajovuzkorlar tarmoqdagi xost portiga ma'lum